

Inazio Eizmendi *BASARRI*-ren Mendeurrena

Errezil 1913.XI.27 – Zarautz, 1999.XI.03

JOXEMARI IRIONDO

Aurtengo azaroaren 27an beteko dira ehun urte *BASARRI* bertsolari, idazle, kazetari eta irratigizona jaio zela; eta azaroaren 3an hamalau urte Zarautzen hil zela, 1999 urtean.

Orain fama haundiko jatetxe den Granada baserrian jaio zen Inazio Eizmendi Manterola *Basarri*, Errezilgo lurretan dagoen Erdoizta bailaran, Aiako mugatik hurbil. Orain kamioa ere bada erreka zuloan dagoen baserri hortaraino joateko, baina "gure garaian bide xaxtar bat besterik etzan, eta aita zanak esan oi zuanez Errezila joateko bi ordu luze bear ziraten ziran garai hartan, eta etxera itzultzeko beste orrenbeste". Aiako Iturrioztik behera ere joan daiteke, baina bide luzea da handik ere.

Sei urte zituela Azpeitiko Plaza Nagusian eskola ematen zuten Maristetara bidali zuten zerbait ikas zezan mutikoak (ez Azkoitiko Marixkutara aurreko Egan-en irakurri genuen bezala); eta Azpeitian pasatzen zuen astea, senitarteko egiten zitzaien Oholkinean¹.

Azpeitiko urteak gutxi iraun zuten ordea mutikoarengat, Eizmendiko Manterola familia Zarauzko Azken Portura aldatu baitzen bizitzera eskolan hasi eta urtebeteren buruan, erreka zulo hartako bizimodu gogor eta traketsa utzi eta familia hazi eta hezitzeko erosotasun gehiagoren bila. Horrexegatik, bere jaiotetxeko ezaguera haundirik ez

[1] Oholki edo Astigarraga familia

zuela esan ohi zuen Basarrik gero ere, ez zuela gogoratzen hango haurtzaro garaiko kontu eta pasadizo asko. Oso umea zen artean, eta aldaketak erabat zarauztar egin zuen.

Hala ere, inoiz ez zuen ukatuko Granada baserrian jaio zenik. "Ordekarik, soro eta zelairik ez dan mendi tarte ura" askotan aipatzen zuen gaztetako kontuak esaten hasten zenean. Bere burua pentsamentuz betetzen omen zitzaion joan eta hango bazterrak ikusten zituen bakoitzean, eta han bizi izan ziren bere guraso eta aurrekoak bihotza ukitzen zioten, ango gorabeherak aipatzen zituenero.

Antonio Mª Eizmendi Zulaika eta Maria Frantziska Manterola Zendoiak familia haundia izan zuten, Inazio bera haurrideetan zaharrena zela. Bost lehenengoak (Iñazio, Xegundo, Blas, Tomas, eta Luisa) Granada baserrian jaio ziren; eta gazteenak (Paulino, Julian, Mercedes, Garbiñe eta Manolo), Zarauzko Azken-Portu taberna-etxean.

Errezil-Zarautz

Goian esan bezala, Errezilgo Granada erreka urrunean jaio zen, eta harro aitortzen zuen bere errezildartasuna, 1964ko maiatzean 17an jaioterrian egin zioten omenaldian kantatu zuen bezala:

Gurasoak ni tokiz aldatu
ninduten gazte nintzala,
baiña nunaitan nabarmentzen da
arbol zarraren itzala.
Erniopean zaude, Errezil,
zeru txiki bat bezela;
arrokeri bat badet nerekin:
ortxe jaioa naizela

Eta berdin sortetxe zaharrari zion maitasuna:

Beama izeneko ballara
dakart lenengo itzetik.
Ni jaio nintzan baserri orrek
erreka bat du ertzetik.
Argia lenen or ikusi nun;
maitatzen det biotzetik.
Ni laster eroriko naiz baiña
zu egon zaitea zutik.

Baina Zarautz ere oso bihotzean zeraman; haatik eskaini zion herri honi bere himnotzat hartu zuen bertso sorta:

Ene Zarautz maite,
nere amets laguna,
kantuz datorkizu
ainbat maite zaituna.
Ain zera kuttuna,
garbi ta txukuna,
gure alaitasuna.
Lore usaiduna,
parerik ez duna...

Santamaña kaleko auzotarrek eskaini zioten omenaldia zela-eta, 1980ko apirilaren 17an egin nion elkarrizketa luzean esandakoa ere lekuko ona da:

Sei urterekin zer nai dezu gogoratzea? Zazpi urte nituan ezkeror emen bizi naiz, eta ni zarauztar sentitzen naiz bizi guztian. Zazpi urterekin etorri, eta orain 66 eginda nago... Pentsa. Emengo berri geiago dakit askoz ere Granadakoa baño. Bai, bai: Zarauztar peto-peto sentitzen naiz.

Bertsolari-kazetari

1935eko *Bertsolari gudu* sonatu hark izen handia eman zion hogeita bat urteko Basarri gazteari, txapeldun izan baitzen.

Baina ondotxo lehena hasia zen plazetan bertso kantari, edo eta *Euzkadi*, *El Dia* eta *Argia*-n idazten, Zarauzko kronikak, idazlanak eta bertsoak agitaratuz.

“Azken Portuko gure ardandegi artan baserritar asko, eta bertsolari asko biltzen zan jaiegun eta peri egunetan, eta antxe piztu zitzaidan bertsoarako zera, griña ori”, esan zuen.

Hamazazpi/hemezortzi urterekin kantatu zuen Basarrik lehenengo aldiz plazan jende aurrean. Zestoako batzokiko festa batean, garai hartan Ordizian bizi zen Erauskin Errotariarekin kantatzera behartu zuten bere lagunek.

Gaztelu Gorriarekin izandako harremana ere ederki kontaktzen du 1935eko otsailaren 20ko *Argia* aldizkarian idatzi zuen kronika hartan:

Aginagan giñan. Antxe erromerian gertatuta edo, nere lagun batzukin ostatu batera sartu nintzan. Gaztelu bertsotan ari zan, baña bakar-bakarrik. Nere lagunak asi zitzaizkidan puntarak boteaz, eta azkenean jarri ninduten berarekin bertsotan. Amazazpi bat urte nituan artean.

Ene, zein laguntzalle Bautista! Seme bat bezela artu ninduan. Nik ere, alatsu jarri eta oraintxe aspertzera egin genduanean, galdera batzuk egiten asi zitzaidan Gaztelu. Baña ez kantuz, itzez baizik.

Gerra aurre eta ondorengo urteetan bere herritar Eusebio Eizmendi *Txapel* eta Akilino Izagirre *Zepai Txikiarekin*, Jose Manuel Lujanbio *Txirrita* eta garai hartako bertsolari haundi guztiekin ibili zen herriz herri bertsotan.

“Txirritarekin dozenerdi bat aldiz kantatuko nuan”, esan zigun. Eta garai hartako bertsolaritzari duintasuna eman eta itxura eta mami eguneratzen ahalegindu zen. Bertsolaritza taberna eta sagardotegiko zuloetatik plazara eta antzokira atera, eta bertsolari zaharren artean modan omen zegoen hainbat hizketa-joera lardasbero txukundu eta dotoretu nahi izan zuen, bertsolariak ordura arte zuen nolabaiteko izen eta fama jaso eta hobetu nahirik. Pedro Mari Otañoren bertso idatziak maite zituen gogotik, baina bere gustuko eredu bat hartu zuen bat-bateko bertsogintzan helburu hori lortu beharrez:

Ba zan or, Gernika alde ortan, Urretxindorra esaten zioten bertsolari bat, Kepa Enbeita izenez. Iru-lau aldiz kantatu nuen arekin ere, Euzko Alderdi Jeltzalearen mitinetan-edta.

Aren bidea ikaragarri gustatu zitzaidan, gizona. Ura etzan “ori mozkorra omen dek” eta “beste orren andrea alakorekin ibiltzen omen dek” eta orrelako nabarmenkeriak esaten aritzen. Gauzak zuzen eta ondo esaten zituan ark, bizkaiera ederrean eta poesi kutsu ederrarekin.

Orrela, bada, bertso-baratza pixka bat jorratzen asteko aukera ona zala pentsatu nuan. Denak etzuten ondo ikusi ori, nik “ondoegi” itz egiten nuala esaten zidaten; baiña denak edo

geienak komentzitu ziran gero. Zer nai dezu? Gauzak orrelaxe izaten dira (Elkarrizk. 1980.IV.17).

Badakigu zuria eta beltzaren artean ñabardura asko dela, eta hau ere oso eztabaidagarri izango dela, beharbada. Baina Txirritaz gero azkenengo urte hauetan bertsoaritzak izan duen iraultzarik nabarmen eta handiena Basarrik ekarri zuela gaude. Gaur egun bezalako bertso eskola, erakunde publiko eta hedabideen laguntasunik gabe, debeku eta oztopo askoren artean, baina aurrerakada galanta eman zion hark bertsoaritzari.

Esan bezala, Txirritarekin inoiz, Txapel eta Zepairekin askotan (hauek ere bertsolari oso abertzaleak baitziren), Manuel Lasarterekin, Joxe Lizasorekin, Lazkao Txikirekin, Mitxelenarekin, Azpillagarekin, eta garai hartako bertsolari guztiekin kantatu zuen Basarrik 60 edo 70eko hamarraldietan. Baina, batez ere, Uztapide izan zuen bere bertso-lagunik parekoena urte askoan zehar. Ondo baino hobeto konpontzen ziren biak, eta batek bestea edertu eta osatzen zuen plazan.

Bazituzten urtero-urtero hutsik egin gabe elkarrekin zuzen asko joaten ziren herriak: Segura, Amezketak, Zegama, Eibar, Irun, Errenteria, Berastegi, Azpeitia... Eta ondo hartzen zituzten beti. Urteak joanda gero biegi egindako omenaldiak dira lekuko.

Lehenago aipatutako elkarrizketa hartan (Zarautz, 1980.IV.17) Uztapideri buruzko pasarte polit hauxe kontatu zigun, beste askoren artean:

Bizi balitz berak ere esango lizuke oraindik. Lau erri bagenituen Manuel eta biok urtero-urtero bazkaritan langosta ematen zigutenak. Zarauzko estazioan trena artu eta, Errenderiko Madalenak baziran, Oriora eldu baiño leen esango zidan: –Basarri, gogoan al daukagaur zer bazkari daukagun?–. Ark bazekian langosta jango genuela Errenderian. Gaiñerako errietan ere emale onak ziran. Gurekin ikaragarri ondo portatzen ziran antolatzaileak beti.

Baina kontu haundiz, hitzak eta esaldiak ondo neurtuta kantatu behar izaten zuten. Gerra ondorengo bertsoaritzak eta kazetaritzak zailak eta bihurriak ziren oso, arriskutsuak, gudan galtzaile izan zire-

nentzat berezi; eta jakina da Basarrik galtzaileen bandoan egin zuela gerra.

Esaten zuenez “Kontuak zorrotz eskatzeko naikoa zan irabazleen taldeko edozein kakaume, eta an etorriko zitzaizun –Kontuz ibili adi berriz joan nai ezpadek– desapio egiñaz. Eta, eransten zuen:

Askotan bertso borobil eta ateraldirik onenak burura etorri bai, baiña kontuz itz egin bear, politikarik-eta aitatu gabe. Zorionez, gaurko bertsolaritza gauza erreza da ordukoaren aldean. Ez dago eragozpenik, ez dago trabarik. Baiña orduan?

Urte zail eta petraletako bertsogintza duintasun haundiz bete zuten haiek; eta gaur eguneko bertsolaritzari bide asko urratu eta erraztu. Ez dakigu hori inoiz eskertu zaien behar bezela.

Basarri idazle

Basarri ez zen izan bertsolari bakarrik ordea. Idazle eta kazetari ere bazen hura. Idazle-kazetari euskalduna, herrikoa, oparoa. Gaur eguneko kazetaritzarekin lotura gutxi zezakeen, edo baterez. Hala ere, orain oso modan dagoen kazetari *freelancer* izan zen, hau da, kazetari independentea, autonomia, batean egunkari batean eta hurrengoan beste batean idazten zuena. Edo eta idazlan ber-berak bi-hirutan argitara ematen zituena/zizkiotena, batez ere gerra aurreko aldi hartan.

Beste inork aipatzen ez eta bazterturik zegoen hainbat herritako festa kontuak, bertso jaialdi, herri kirol eta gertakariaren berri jaso eta zabaltzen zuen.

Basarriren ehunka idazlan, herriko kronika, artikulua eta bertso, han-hemengo egunkari eta astekarietan sakabanaturik dago. Besteak beste, *Euzkadi* (1931-1937), *El Dia* (1930-1936), *Argia* (Donostia, 1921), *Eguna* (Bilbo, 1937), *Tierra Vasca* (1933), *Euzko Deya* (Bilbo, 1916 – Paris, 1936), *Argia*, *El Pueblo Vasco*...

Lehenengo argitara eman zuten *Dantza nastua* bertso saila 1929ko urtean aurkitu dugu, *Ekin* aldizkarian. Gerra ostean, berriz, *Euzko Enda*, *Gure Herria*, *Arantzazu*, *Anaitasuna* (Tolosa), *Zeruko Argia*, *Goiz-Argi*, *Euzko Deya*, *Egan*, *Egin*, *Ekin*, *Tierra Vasca*, *Herria*,

Agur, Jaunaren Deia, Karmel, La Voz de España, El Diario Vasco edo eta beste herri aldizkarietan aurki daitezke haren idatziak, batez ere: *Arrasate, Arnas, Beasain, Eibar, Bidasoa, Gernika, Izaskun* eta abar.

Bere idazlan euskaraz egiten zituen Basarrik; baina 1946an Donostiako *La Voz de España* egunkarian hasi zenean gazteleraz idatzi behar izan zuen, 60ko hamarraldian euskaraz/gazteleraz hasi zen arte –eta horrela jarraitu zuen *El Diario Vasco* egunkarian ere, 1999an azkenengo idatziak argitara eman zituen arte–.

Idazle joria, oparoa zen bada. Eta idazle izenaren jabe izateko astekari edo egunkarietan egunero, edo astero idaztea aski ez balitz, sei bertso-liburu, edo bertsolaritzari dagozkionak argitara eman zituen, gutxienez –bere bertso asko garaiko gertakarien kronika ere badira, hitz neurtuetan eginak–.

Kirolzalea izaki, lehenengo liburua *Atano III, bere edestia bertso-tan* (Zarautz - Itxaropena, 1949) izan zen. Bigarrena, *Basarriren bertso sorta* (Zarautz - Itxaropena 1950). Hamar urtera, *Kantari nator* (Zarautz - Itxaropena, 1960) atera zuen. Gero *Auspoa* sailaren txanda etorri zen, eta *Laugarren txinpartak* (Auspoa 55- 1966), *Sortu zaizkidanak* (Auspoa 112 -1973), eta *Kezka-giroan* (Auspoa 169 - 1983). Egunkari/astekarietan bertsolaritzari buruz idatzitako idazlanez egindako beste liburu bat argitaratu zuen Antonio Zavalak: *Bertsolaritzari buruz* (Auspoa 178 - 1984).

Bere izenak dioen bezala, bertsolaritzari buruz errezildarrak eman zituen albiste eta iritziak bildu zituen liburuki hontan.

Gai horri buruzko beste artikulua asko ere bilduta dugu, inoiz argitaratzeko asmotan, ahal balitz.

Nere Bordatxotik (Auspoa sail nagusia, 1992) bilduma argitara eman zuen *Sendoa* argitaldaria – A. Zavalak, 1982an. Ordura arte inoiz egin zen Basarriren bertso-bildumarik haundiena, seguruenik.

Hala ere, Zavalak egindako hitzaurreak zerbait esan nahi du: “Bi milla eta bosteun bat bertso pillatu ondoren, ortik aurrera liburu batentzat geiegi izango zala eta bilketa lanari utzi egin bear izan diogu”, baitio. Eta, ahatik, *BASARRI II, jarritako bertso asko* liburuan argitara eman genituen hark idatzi eta sakanatuta zeuden beste bertso-sorta asko (Auspoa 319).

Azkenengo liburu honetan jasotako bertsoarik zaharrenak 1931n egin eta argitara emanak dira, Basarrik hamazazpi/hemezortzi urte zituela, alegia. Eta azkenengoak, berriz, 1991n argitaratuak. Hirurogei urte haundiko altxorraren zati bat, beraz.

Basarri kazetaria

Beste ofizio asko ere bazuen Basarrik lanbide (Aseguru kontuak eta), baina kazetari izan zen ofizioz eta afizioz, 1931n hasi eta –kontuak gaizki egin ez baditugu– bere azkenengo idazlana 1994ko azaroaren 2an argitaratu zuen arte, *Kontu kontari* izenez (*El Diario Vasco*, 1994-11-2). Beraz, hirurogei eta gehiago urtez idatzi zuen egunero edo astero.

Eta asko hitz egin zuen irratiz: 1933an *Union Radio* Donostian eta Bilbon inoizka hitzaldiak egin eta bertsoak kantatu ohi zituen, gehienetan abertzaletasuna gaitzat zuela. Edo eta 1949an hasita *Radio La Voz de Guipúzcoa* eta *Radio San Sebastian* irratietan astero irratsaioak egin zituen; 1980ko hamarraldian Euskadi Irratian ere zerbait egin zuen.

Nork, edo zerk bultza zuen Basarri egunkari/astekarietan idazte-
ra?, galdetuko du norbaitek. Baina gauzak uste baino xinpleagoak izaten dira askotan.

Basarri gazteari idaztea gustatzen zitzaion, noski, eta euskaraz idaztea, batez ere. 1931ko azaroaren 11n *Euzkadi* egunkarian idatzi zuen lehenengo aldiz, *Errijetatik* zeritzon sailean. Hala ere, 1931. 12.13an *El Dia* egunkarira bidali zuen Zarauzko kronika batek asko animatu zion barruan zeraman idazle txingarra pizteko. Laburra da Zarauzko kronika, eta xinplea, herrietako kronikak ohi diren bezala:

“Luzear²” zuzendari jaunari

Aspalditik nere gogoak zeguen bezela, lenengo aldiz nere lu-
matxuba artu dut gure begiko “El Dia” izparringi maite onetara idazteko. Nere txirotasuna ondo ezagutzen det, baña ikusirik erri ontako idazleak ixildu dirala, ezin eramanik nago ta nero-

[2] Ander Arzelus *Luzear*

nek eman nai diot lanari. Itxaropen ona daukat, Luzear, toki pixka bat zuzenduko diradela, askoren bearrrik ezta izango ta.

Barbara Deuna

Urtero bezela aurten ere egunari dagokion dizdiratasunez ospatu da. Goizetik askoren deiari erantzunez poz betian igaro zan jendetzaren aundia, goiko gañera igoaz jaupa entzuteko. Arratsadeko pesta beti bezela guziz polita izan zan.

Eriotz samiña

Gaxoaldi luze baten ondoren il da Beristain'dar Primo mutil gaztea. Goian bego. Ain atsegiña eta ezaguna izanik errian, bere agurtza eta illetatara oste aundia bildu zan.

Laguntzen diogu atsekabeen bere sendikuai, eta, irakurle, Aita gure bat bere gogo alde.

Emakume Abertzale Batza

Gutziz gogotsu alegintzen dira aspaldi ontan Zarauzko emakumeak. Beren bazkun ederrak laxter atiak irikiko dituan soñua dago. Aurrera ildo ortatik.

Antzezleriak

"Euzko Etxea"ko antzezleriak beren ekimenetan ari dira. Entzun degunez illaren ogeian izango dute antzerki jaya, emakumien areto ederrian eta lenengua nola duten, asiera on bat izan dedilla. Egun bertan izlarrien bat izango dan soñua bada-go. Urrenguan emango det guztien berri; eta onenbestekin bukatzera nua.

El Dia, 1931.12.13

Zuzendaritzaren uarra: *Asiera polita, Basarri, jarrai ortik*
– Luzear.

Lehenago, *Kuku ta kuku* izeneko artikulu bat idatzita zuen *Ekin*-en, 1930.IV.13an.

Hala ere, gerra aurreko egunkari eta astekarrietako bertso, kronika eta idazlanak honelatsu banatu zituen:

–**Euzkadi**. 1931-11-11n lehenengo bertsoak (*Nere arrebatxubari*), eta egun berean *Errijetako berriak*, Zarauzko kronika. Artikulu neurriko idazlanak, 1933ko otsailaren 23an lehenengo, eta 1936ko abenduaren 23an azkena.

–**El Dia**: 1932ko urtarrilaren 20an aurkitu dugu Basarriren lehenengo artikulua, eta 1936ko martxoaren 14an azkena. Herriko kronikak, berriz, 1931ko abenduaren 25ean lehena eta 1934ko otsailaren 15ean azkena.

–**Argia**: 1932ko iraillaren 7an estraineko artikulua, eta 1935eko urriaren 27an azkena.

–**Eguna**: Jose Maria Arizmendiarieta, Augustin Zubikarai, Uzturre, Basarri eta lagun batzuk elkartu eta sortu zuten eguneroak gutxi iraun zuen. 1937ko urtarrilaren 1ean argitaratu zuen lehenengo artikulua, eta 1937ko ekainaren 12an azkena. 23-24 artikulua dora guztira denbora horretan.

–**Euzko Deya**: Franco diktadorearen indarrak Bilbo hartu zutenean, hanka egin behar izan zuen Basarri ere. Iparraldeko Landetara joan zen, eta ixilik egon zen 1938ko uztailearen 27an lehenengo artikulua argitaratu zuen arte. 1940ko urtarrilaren 20an idatzi zuen azkenengoa.

Bertso, idazlan eta kronika hauek asko –gehienak?– bilduta daude, Basarriren mendeurren hontan argitara emateko prest *Auspoa* sailean (*Auspoa*, 326).

Etapa berria

Basarriren kazetaritzan bi etapa/aro nagusi azpimarratu behar dira: 1930-1940koa, eta 1946tik 1994 artekoa, oso ezberdinak baitira biak, baina biak ere aberatsak azterketa serio bat egiteko.

Lehen aipatu dugun 1980ko elkarrizketa luze hartan kontatu zigun gure garaiko egunkarietarako artikulua egiten nolatan hasi zen, 1946ko udazkenean, 1940ko urritik 1943ko ekainera artekoa *trabajadoreetan* egin ondoren.

Bejar-Salamanca, Madrid-Chamartin de la Rosa, Oiartzungo Atxulei, Seganga-Afrika, eta Al-Diedir-Afrikan egin zituen *trabajadoreetako* urteak gogorak izan ziren harentzat. Garai hartako bizimodua nolatsukoa zen argi erakusten du *BASARRI I, bat-bateko bertso asko* (Auspoa 296) liburuan argitara emanda dauden bertso eta gutunetan.

1943ko ekainean *trabajadoreetatik* libratu azkenik eta berriz idazten hasi zen arte ere ez zen xilik egon. Bertсотan ibili zen bateko eta besteko, etengabe, batez ere Uztapide lagun zuela.

1946ko udazkenean, Donostiako *La Voz de España* egunkarirako lanak egiten hasi zen, periodiku hartarako Zarauzko berriemaile zen Frantzisko Juaristik (zarauztarrentzat, *Pipe-kale*) eskatuta, –Zeozter egin bearuko uke, Basarri–, eskatu omen zion-eta hark.

Muga gogorak jarri zizkioten ordea: Gaztelera bakarrik idatzi beharke zuen, eta gai jakinei buruz: Bertsolari zaharren kontuak eta pasadizoak, herrietako jaiak eta bitxikeriak, herri-kirolen albisteak...

Urte hartako abenduaren 19an idatzi zuen lehenengo artikulua, *Escenas de la popular feria Donostiarra*, edo *Santo Tomasko feriya txorixua ta ogiya* izenburuz. Itxura denez harrera ona izan zuen, eta egunkari hartako zuzendariak gutun bat baino gehiago hartu omen zuen Basarrik hasi zuen bide hura ona zela eta zorionak emanaz.

1946an eta 1947an noizbehinka bakarrik idatzi zuen, ahal zuen moduan. Eta halaxe idatzi zituen *Anécdotas sueltas, el versolari CHIRRITA* (LVE, 1946), *Gaztelu, el bardo de Aguinaga*, (LVE, 1946), *La última estrofa de Pello Errota*, (LVE, 1946), *Gaztelu y Chirrita* (LVE 1947.III.09), *Visita a los pescadores de ballenas* (1947.V.20), *La piedra "Albizuri Aundi" de Amezqueta* (1947.XII.03) eta abar.

Bistan denez, gaztelera idaztera ez ezik, gaztelerazko grafia erabiltzera ere behartzen zuten –edo bere “zuzentzaileak” horrelaxe argitaratzen zizkion egilearekin inolako kontsultarik egiteke–.

Gaitzik gabeko kazetaria zen Basarri, zintzoegia, beharbada. Hark ez zuen sinesten apustu eta jokoetan trikimailu eta iruzurrik zegokeenik. Apustularien hitza egia hutsa zela sinesten zuen.

Garai hartako edonork bazekien, 1947ko azaroaren 30ean, Amezketako *Albizuri haundi* harriarekin jokatu zen apustu hartan ge-

zur eta iruzurra erruz egin zutela Azpeitiarrek. Apustu-baldintzetan esaten zenez, Errekartetxok ez zezakeen *Alizuri haundi* harririk ikusi eta ukitu ere egin apustua jokatzeko eguna etorri arte. Baina gaez Amezketako eskolapeko sotora joan eta nahi zituzten proba guztiak egiten zituzten, ixilka.

Txarrenera ere, beste tranpa koskor bat egin zutela uste zuen Basarrik, honako kronika honetan kontatu zuenez:

La piedra "Albizuri-aundi"

La piedra "Albizuri-aundi" ha dejado de ser inexpugnable. El forzudo azpeitiano Errecartecho se ha encargado de desbaratar la leyenda de 70 años.

Hay que advertir al público que Errecartecho ha tenido suficiente tiempo para confeccionar una piedra parecida a la de Amézqueta. Su bien demostrada capacidad de vigoroso atleta, sus esmerados entrenamientos con la piedra similar preparada al efecto, su exquisita alimentación y otros requisitos que ha sabido cumplir le han conducido al sendero del triunfo. *Basarri*.

Ez zuen uste, ez zuen sinestu nahi azpeitiarrek beste modu bateko iruzurra egin zutenik, askoz ere harroago jokatu zutela, alegia: Gauetan Amezketara joaten zirela ixilka, *Albizuri haundi* harria probatzerara. Eta azkenean, zituztenak eta bi jokatu ondoren Errekartetxok harri hura jaso ezetz, azkenengo momentuan jaso zuela, eta bizikletarainoko guztiak galdu zituela erriko bikario jaunak berak ere.

Los palancarís Archiola y Zuaneta, Luxia eta Gartziazenaren aizkol apustuak eta abar ere asko aipatu zituen, eta bertsoak jarri ere bai (ikus *Basarriren bertso sorta* – Itxaropena – Zarautz 1950). Baina ez zuen sinestu nahi izan Martin Gartziazena leizarrak nahi eta ez galdu behar izan zuela apustua, bere sozioen zikinkeriak zirela-eta.

Horrelakoa zen Basarri kazetaria, apustuen munduko azpikeriarik sinestu eta onartzen ez zuena, euskal apustu eta jokoak idealizatuta baitzeuzkan guztiz.

Norbaitek inoiz galdu izan digu, eta esagun urteetan erabili zuen *Nere Bordatxotik* biñeta, *Argia* astekarian estreinatu zuela, 1935eko otsailaren 3an. *Mi Alataya Montañera* biñeta, berriz, *Los Palancarís*

Archiola y Zuaneta idazlanean (*La Voz de España*, 1951.V.3). Hala ere, *Basarri* izenordea, hasiera-hasieratik erabili zuen nola bertsoan hala idatzietan (*Argia*, *Euzkadi*, *El Día*, *Euzko Deya*, *Eguna*...).

Pena handia

Basarri, herri kirol eta apustueta berriemaile bakarrik zela uste du askok gaur. Baina bistan da gerra aurreko kazetaritzan beste gai bartzuk ere jarrotzen zituela.

Gero berriz, pilota, zezenak, futbola, estropadak, atletismoa, bo-xeoa eta holakoak egunero aipatu ohi zituen *La Voz de España* egunkariak lehendik ere, baina inoiz ez herri txikietako festarik, euskal giroko jairik, bertso jaialdirik, herri kirolrik, apustu eta holakorik. Eta hutsarte horixe betetzeko eskatu zioten, gazteleraz idaztera behartuz, 60ko hamarraldia etorri zen arte.

Aizkolari eta karga-jasotzaileen arteko apusturik haundienak garaitu hartan jokatu ziren Euskal Herrian: Arria I–Gartziarena, Igar-tza–Mendiola, Gartziarena–Luxia, Agiñeta, Erramon Astigarraga *Errekalde*, Latasa, Kataolatza... Edo eta Atxega, Agerre I–Garaxabal, Agerre I–Artola, Soarte, Atxaga–Manterola, Usategieta, Belaetxe, Ibar-bia, Urtain eta abar.

Idazle bezala, penatxo zuen hain maitea zuen prosan gehiago idatzi izan eza. Santageda eta Aitzumarria lehenagokoak ziren; baina Keixeta, Arria, Errekartetxo, Atanotarrak, Gallastegi, Txirrita, Gaztelu, Aitzol, Lizardi, Orixe eta garai hartako kultura eta plazagizon ospetsu gehienekin harreman bete-betea izan zuen. Eta berrogeitaka urtean herriz herri eta plazarik plaza ibiltzeak eman zion ezaguera eta aukera hobeto balia zezakeela uste zuen; eta gizon haundi haien bizitzak eta pasadizoak jaso eta hitz lauan idatzi zezakeela.

Inork baino hobeto egin zezakeen lan hori, baina egin gabe gelditu zitzaion. Egunero egunkarirako idatzi eta irratirako prestatu beharrak ez zion utzi behar adina askatasun eta asti hori egiteko. Lotura ikaragarri gogorra baita eguneroko zereginaren obligazioa Basarri bete zuen bezala betetzea. Hori bizi izan ez duenak ez daki, noski.

30eko hamarraldian oso bestelako gaiak erabili zituen. Bere burua eta bihotza abertzaletasunez pil-pil gainezka zituen, eta idatzi ere oparo eta erraz idazten zuen holako gaiak behin eta berriz astinduz, inoiz Zarauzko kronikari bezala, inoiz idazle eta gudako kazetaritza lanak eginez, Loiolako etxe haunditik, Kalamuatik, Lekeitiotik, edozein guda-lubakitik, argi asko aitortzen duenez:

Gu idaztera jartzen geranean, geienezan gai berdiña izaten degu. Au da, abertzaletasunari dagokion gaia. Eta gai onetzaz len lan asko egin dala ta, gai onetzaz asko idatzi dala ta geure burua gauza berri zale azalduaz beste zerbaiten billa joango ote gera ba? (*El Dia*, 1933.1.24)

Eta gudako kazetaritza lana egin zuen gerra garaian. Loiolatik *Euzkadi* egunkarira bidali zuen haxe lekuko (*Bidanitarren poza. Euzkadi*, 1936.09.09):

Uarra: Zure idazki au, eta beste bat be, une onetan ekarri daustez. Emetik aurrera egunoro idazteko asmua dozula diñozu, eta, arren, artuta beriala Euzkadi-n argitaratzeko.

Alantxe egingo dogu, eta pozik egin be. Idazki au irakurri doguneko irarkolaratu dogu. Eta bigarrena, Goikua lagun, bijar argitaratuko dogu.

Bijar argitaratuko dogun ori, bertso eta guztikua da ixan be, eta idazkiñan edo idazteko makiñan idatzija. Gudari-mutillentzat ori, Basarri, lujo aunditxuba ezta ixengo? Beste batzuketan, arkatzagaz eta al ixan dozun eran idatzita bidaltzen ixan dozu, eta alantxe zure enparauko gudari-lagunak be. L (Esteban Urkiaga, Lauaxeta)

Irrati gizona

Irrati gizona ere bazen Basarri, lehen aipatu bezala. Bertsotarako eta idazteko zuen erraztasun eta abileziak aitortu ondoren, aipagarriak dira irratiko mikroaren aurrean hitz egiteko zuen etorria eta egokitasuna.

1932an, astean ordubeteko irratsaioa euskaraz egiten asi zirenean Zubimendi eta Luzear, behin baino gehiagotan izan zen irratian Basarri, Zarauzko taldearekin.

1949ko udazkenean hasi eta Gipuzkoako Foru Aldundiaren launtasunez Jose Artetxe, Beorlegi, Maria Dolores Agirre, Milagros Bidegain eta talde batek egiten zuen irratsaioan ere hitz egin eta kantatu ohi zituen bertsoak.

Bestalde, 1957an hasi ziren asteroko saioak egiten Donostiako *La Voz de Guipuzcoa* irratian, berriro ere Maria Dolores Agirre herritarra, Manu Oñatibia eta Enrike Zurutuza albaitekoak, eta Jose Mari Etxebesterekin.

Aldi hartako lehenengo irratsaioa 1957ko irailaren 13an eman zuten, *Audición de la Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián* izen ponpoxoarekin, Aurrezki Kutxa haren babesean, ostiral arratsalde/arratsetetan. Eta ordu hortan zai eta adi egoten zen jende asko ezagutu genuen. *Mere Bordatxotik* atalean Basarriren kontakizun eta albistek eman ohi zituzten, eta, azkenean, bertso bat edo bi kantatuz gai bakoitzari bere moralina eransten zion Basarrik. Hiztun egokia zen, eta kontatu beharrekoak egoki asko kontatzen zituen.

Urte askoan jarraitu zuen talde hark irratsaioa egiten, nahiz eta euskarazko irratigintza gogotik ugaldtu zen 1961etik aurrera.

Nork ez zekien hitz-jario ederrekoa zela Basarri, hizlari indartsua eta egokia zela? Hark bazekien hitza modulutzen, ahotsa gora eta behera egoki erabiltzen, ixilaldiak egin eta saioa ongi dramatizatzen.

Neurri librean baina hitzak errimatuz berriketan hasten zenean ere, ahoa bete hortz edukitzen zuen entzulea, txundituta.

Ohore eta aipamen

Basarri buruz luze-zabal jarrai daiteke haren kontuak, historiak eta istorikoak aipatzen; baina mugak muga dira, eta ez dugu inor aspertu nahi ere.

Alabaina, bere jaiotzako mendeurrena ospatzean, BASARRI bertsolari, idazle, kazetari eta irrati gizonaren aipamen labur hauek egitean, beste merezimendu asko ere bazuela gogoratuz amaitu nahi genuke azkenik.

Izan ere, zen bezalakoa zelako, eta egin zuen hainbat lan eskertu beharrez, Euskaltzain urgazletzat hartu zuen Euskaltzaindiak,

1961eko abuztuaren 25ean; eta Ohorezko euskaltzain izendatu, 1985eko abenduaren 21ean. Euskarazaintzak, berriz, Euskaltzain oso izendatu zuen, 1992ko urrian.

Gipuzkoako Foru aldundiak *Gipuzkoako seme kuttun* izendatu zituen Basarri eta Uztapide, 1985eko abenduan. Eta Zarautz eta Euskal Herriko beste herrialde askotan omendu zuten/zituzten, me-rezitako esker ona erakutsiz.

Guk ere horixe egin nahi dugu gaurko idatzi apal honen bidez: Ohore eta aipamen Basarri bihotzez, garai batean Zarauzko herriak, Segurak, Bergarak, Donostiak eta beste hainbat herriak egin zioten bezalaxe.

(2013ko udazkena)